

ligiei dacice, în timp ce figurinele din tipul IV — caracterizate prin poziția depărtată a picioarelor — sînt privite ca posibile ilustrări legate de cultul Cavalerului trac. Prin analiza figurinelor zoomorfe, în special a celor reprezentînd tauri mistreți și berbeci, se evidențiază rolul important al acestora în cultele și credințele dacilor, subliniindu-se în același timp faptul că un studiu mai aprofundat dedicat acestui tip de reprezentări ar putea contribui la elaborarea în viitor a unei adevărate „zoologii istorice” a Daciei preromane și romane. În sfîrșit, merită a fi menționată și prezentarea unei interesante tablete ceramice de la Dumbrava, care avea incizate pe ambele fețe o serie de semne interpretate ca ilustrînd fazele lunii, respectiv o barcă solară, și pe care recenzentul o reține ca un nou argument în favoarea caracterului predominant urano-solar al religiei geto-dacilor.

Ultimul studiu din cadrul acestui volum, semnat de M. Marcu, este dedicat unei perioade mult mai tirzî decît aceea de care se ocupă majoritatea lucrărilor aici prezentate, aducînd noi *Contribuții privind prelucrarea metalelor în așezările daco-romane din sud-estul Transilvaniei* (p. 196—201). Trecînd în revistă cîteva dovezi referitoare la prelucrarea metalelor, precum și obiectelor de fier descoperite într-o serie de așezări din sec. IV e.n., cercetate în zona de sud-est a Transilvaniei (Măgurele I, Hărman I, Prejmer I, Hărman II, Cristian II) autoarea consideră că acestea pledează pentru existența unor meșteșuguri autohtoni specializați în prelucrarea fierului, care au putut folosi și unele resurse mai sărace de materii prime ale unei regiuni aflate la distanțe destul de mari de zonele bogate în minereu de fier ale spațiului carpato-dunărean.

În încheiere, nu-mi rămîne decît să apreciez că inițiativa editării unor asemenea volume de studii, unitare prin tematică dar complexe ca problematică, se poate dovedi — printr-o permanentizare editorială — deosebit de utilă, atît pentru specialist (cărui îi pune la dispoziție o adevărată oglindă a stadiului atins de cercetarea epocii respective), cit și pentru oricare dintre cititorii dornici de a-și aprofunda conștiințele istorice.

MARIAN GUMĂ

Ioan Glodariu, *Așezări dacice și daco-romane la Slimnic. Contribuții la continuitatea dacilor în Dacia romană*, Editura Academiei R.S.R., Biblioteca de arheologie XXXIX, București, 1981, 189 pagini, 85 figuri grupate la sfîrșitul volumului.

Deosebit de productiv, mai ales — dar nu numai — în ultimii ani, cercetătorul clujean dr. Ioan Glodariu pune la dispoziția tuturor celor interesați — prin intermediul Editurii Academiei — o nouă și valoroasă lucrare dedicată prezenței și continuității de locuire a zonei sudice a Transilvaniei de către populația dacică și daco-romană.

Valorificînd superior din punct de vedere științific descoperirile întîmplătoare mai vechi, cercetările de suprafață recente și rezultatele săpăturilor arheologice sistematice din ultimii ani, efectuate în hotarul comunei Slimnic (jud. Sibiu), lucrarea dezvăluie noi aspecte ale complexului proces istoric desfășurat în Dacia după cucerirea romană și aduce argumente convingătoare asupra continuității autohtone, contribuind substanțial la îmbogățirea și nuanțarea cunoștințelor actuale legate de formarea poporului român.

Primul capitol oferă — prin datele de natură geografică și geomorfologică, ca și printr-un scurt istoric al descoperirilor întîmplătoare și cercetărilor sistematice efectuate în zona menționată — elementele esențiale necesare unei mai bune înțelegeri a problemelor general istorice pe care le ridică vestigiile arheologice prezentate pe larg în capitolele următoare.

Trei dintre acestea (capitolele II—IV) sînt rezervate prezentării în detaliu a rezultatelor și concluziilor arheologico-istorice reieșite în urma cercetării sistematice a așezării dacice și daco-romane de la *Șarba — Stempen*. Importanța acordată acestei stațiuni este evidentă, atît din punct de vedere al spațiului ocupat în ansamblul lucrării cît și al problematicii pe care o implică descoperirile efectuate în perimetrul său. Faptul apare ca deplin justificat chiar dacă ar fi să ținem

cont numai de faptul că acest volum ne oferă publicarea primei așezări dacice cu o continuitate neîntreruptă de viațuire pînă în epoca daco-romană, dintre cele cercetate sistematic pînă în prezent pe întreg teritoriul Daciei.

Analiza amănunțită a întregului material arheologic descoperit, precum și a numeroaselor complexe de locuire cercetate, fac plauzibilă datarea propusă de autor pentru existența acestei așezări (intervalul cuprins între sec. II î.e.n. — III e.n.) și ne oferă, în același timp interesante considerații ținînd de caracteristicile habitatului rural existent pe teritoriul Daciei în această perioadă. Ținînd cont de numărul redus al pieselor de metal, principala categorie de vestigii materiale pe care se sprijină cronologia stațiunii de la Șarba — Stempen este ceramica. Această împrejurare explică, de altfel, și dificultățile de precizare a elementelor de cultură materială sigure databile numai în secolul I î.e.n. În ciuda acestui fapt, recenziul nu poate fi decît de acord cu precizarea că „nu există însă nici un motiv pentru ca ea să-și fi întrerupt existența în secolul I î.e.n. pentru a și-o relua în cel următor“, căci, așa cum arată și autorul, „simpla urmărire a compoziției inventarului complexelor închise din faza preromană, a așezării este edificatoare în acest sens“ (p. 55). În fond, dificultatea aplicării unor criterii de periodizare mai fină la o categorie materială cum este ceramica, într-o perioadă — și cea dacică nu face excepție — în care destinația acesteia era preponderent utilitară și nu estetică-simbolică, mi se pare cît se poate de firească și, în cazul particular al așezării discutate, are mai multe explicații obiective. Am în vedere, pe de o parte, lipsa cercetării sistematice a unor stațiuni arheologice de tip similar. În același timp, publicarea preponderent selectivă a materialelor ceramice din celelalte așezări dacice, nu a fost în măsură să creeze o imagine sigură a asocierilor de tipuri în cadrul inventarului arheologic al diverselor complexe așa numite „închise“ și, deci, să ofere criterii comparative necesare unei periodizări mai fine. Pe de altă parte, trebuie remarcată uneori și imposibilitatea efectuării unei atari comparații, cu materiale mai precise databile în această perioadă, dar descoperite în stațiuni de caracter diferit, cum sînt — ca să iau un singur exemplu — cele din complexul existent în zona Munților Orăștiei. În sfîrșit, caracterul preponderent rural al așezării de la Șarba — Stempen, a făcut ca formele uzuale, lucrate cu mîna, să constituie categoria ceramică de cea mai mare preponderență în cadrul inventarului arheologic descoperit. Ori, este un fapt îndeobște cunoscut — și deseori demonstrat — că tocmai această categorie manifestă cel mai mare grad de conservatorism evolutiv, în majoritatea epocilor istorice.

Mai evidentă pentru faza romană a așezării, apariția unor tipuri de noi vase se datorează folosirii masive de către localnici a produselor romane și a imitațiilor după acestea, unele înlocuind masiv forme tradiționale autohtone, fără ca aceasta să însemne încetarea producerii și folosirii celor mai multe dintre formele dacice tradiționale. Demnă de a fi reținută aici mi se pare și constatarea că proporția dintre numărul vaselor romane și a celor dacice descoperite în complexe închise ale așezării este departe de a constitui un indiciu sigur de natură să permită, în sine, formularea unor considerații privitoare la intensitatea proceselor de „romanizare“ a culturii materiale autohtone (p. 54).

Ținînd cont, deci de realitatea arheologică evidentă care demonstrează existența neîntreruptă a acestei așezări pe parcursul a numai puțin de cinci secole, de la mijlocul epocii Latene pînă în cea a stăpînirii romane în Dacia, cîștigul științific realizat prin publicarea ei nu mai este nevoie să fie demonstrat. Pe lîngă informațiile privitoare la cele mai diverse aspecte ale modului de viață al populației autohtone dacice și daco-romane, această stațiune oferă posibilitatea de a urmări schimbările și progresele înregistrate în cultura materială a populației dacice în epoca romană, demonstrînd și faptul că romanii n-au procedat în toate cazurile la dislocări ale populației dacice în vederea asigurării unei mai bune supravegheri și a unui control permanent a acesteia.

Capitolul V al lucrării este dedicat prezentării unei alte așezări daco-romane cercetate în aceeași zonă, și anume cea din punctul Șarba — *La Saivane*. Încadrîndu-se în categoria așezărilor de mică întindere ale autohtonilor din provincia Dacia, această stațiune a dat la iveală un material arheologic databil numai în secolele II — III e.n. Comparația cu mai multe așezări similare daco-romane care iau ființă după cucerirea Daciei, permite autorului să constate o uniformitate a tipului de habitat și de cultură materială care „nu poate fi interpretată altfel decît ca

rezultatul firesc al dezvoltării pe plan economic, social și spiritual a unui fond etnic relativ unitar ce poartă pecetea civilizației romane“ (p. 71).

Contemporaneitatea parțială a celor două așezări mai sus amintite constituie punctul de plecare al unor interesante considerații desprinse din studiul comparativ al ceramicii de epocă romană din așezările Șarba — Stempen și Șarba — La Saivane, căreia îi este rezervat capitolul VI al lucrării.

Aceste considerații, cărora li se adaugă și informațiile sumare (din capitolul VII) asupra celorlalte așezări dacice și daco-romane necercetate sistematic, dar identificate sigur pe teren în aceeași zonă (din punctele *Lunca Frumoasă, Pe Vale, și Ruși* — „*Sub Mesteacăn*“) au constituit o bază de plecare pentru discutarea — în capitolul VIII, în același timp și ultimul din lucrarea analizată — a relației existente între continuitatea dacică și colonizarea romană din sudul Transilvaniei. Alături de prezentarea unor interesante elemente de ordin ecologic și demografic, analiza efectuată cu acest prilej asupra majorității stațiunilor dacice și daco-romane din această zonă documentează, și prin argumente de ordin arheologic, o acțiune de mutare a dacilor dintr-o serie de așezări, efectuată probabil sub control roman, cu precizarea că populația lor a fost reasezată tot în Dacia romană, fapt dovedit prin înființarea de noi localități rurale ce au durat pe întregul parcurs al existenței acestei provincii.

Bogata și semnificativa ilustrație grafică și fotografică (grupată în nu mai puțin de 85 de figuri), întregeste — alături de un substanțial rezumat în limba germană — imaginea acestei lucrări, oferind un plus de documentare concretă în susținerea concluziilor formulate.

Remarcând că, prin întregul său conținut, lucrarea reprezintă încă o infirmare a teoriilor despre așa-zisa dispariție a elementului etnic geto-dac din Dacia romană și că, prin aceasta, se atestă participarea efectivă a populației autohtone la procesul de etnogeneză a poporului român, aș dori să subliniez și un fapt de ordin metodologic prin care se distinge noua contribuție semnată de I. Glodariu. Este vorba de publicarea „*in extenso*“ a inventarului arheologic descoperit în majoritatea complexelor închise cercetate sistematic, fapt care nu constituie o noutate pentru stilul de lucru al autorului (a se vedea și monografia sa, dedicată așezării fortificate de la Arpașu de Sus) și care face ca lucrarea aici prezentată să constituie oricând un solid punct de reper pentru majoritatea cercetărilor dedicate perioadei respective. În fond, o asemenea abordare metodologică apare astăzi ca un factor esențial și absolut necesar progresului cercetării istorice.

MARIAN GUMĂ

SILVIU SANIE, *Culte orientale în Dacia Romană. 1. Cultele siriene și palmiriene, Bibliotheca Orientalis*, București, Edit. Științifică și Enciclopedică, 1981, 312 p., 7 hărți, 7 fotografii, 5 tabele în text și 16 pl. ilustrate.

Lucrarea constituie, după părerea noastră, unul din evenimentele editoriale de vîrf ale anului 1981. Înalta valoare științifică a acesteia este dată de faptul că autorul analizează competent inscripțiile, reprezentările și templele orientale siriene și palmiriene de pe cuprinsul Daciei romane. Demn de subliniat ni se pare și faptul că autorul face ample considerații de ordin social-economic și etnic asupra celor ce au dedicat monumentele diferitelor zeiități siriene și palmiriene. Abrevierile și bibliografia (p. 10—16) cuprind în mod exhaustiv studiile privitoare la această problematică, adăugînd explicații asupra semnelor de transcriere a literelor palmiriene din cadrul monumentelor.

În introducere (p. 17—35) sînt analizate considerațiile asupra religiilor în Dacia romană și cultele orientale, trecîndu-se apoi la scurte referiri generale despre cultele și etnicul din Siria și Palmiria, cit și penetrarea acestor culte în Dacia romană. În continuare sînt amintiți zeii din pantheonul sirian și palmirian cărora li s-au dedicat inscripții, reprezentări și temple în această provincie romană, fiecare cu locul descoperirii, mențiuni bibliografice, transcrierea și traducerea textelor, planșe, figuri, hărți și tabele acolo unde a fost posibil. Totodată se evidențiază în capitolul *Privire generală. Rezumat și Concluzii* (p. 244—253), rolul important al